

Pelastustoimen tutkimus- ja kehittämispäivät 8.6.2022

TYÖTURVALLISUUS PELASTUSTOIMESSA

- VASTUUT PELASTUSTEHTÄVILLÄ
- HÄTÄTYÖSTÄ LYHYESTI

Edunvalvontajohtaja Pasi Jaakkola, SPAL ry

VASTUISTA

- **Rikosoikeudellinen vastuu**

- Koskee jokaista kaikissa elämäntilanteissa, siviilissä sekä työssä
- Rikosvastuun sisällä rikosoikeudellisia "alavastuita":
 - Virkavastuu (RL 40 luku)
 - Työturvallisuusvastuu (RL 47 luku)
- Rikosvastuun erityispiirteinä oikeuttamisperusteet (keskeisimmät ovat hätävarjelu ja pakkotila) > eivät ole automaattisia, vaan edellyttävät poliisitutkintaa ja usein myös tuomioistuimen tulkintaa.
- Yhdellä teolla voi syyllistyä useampiin rikoksiin (esim. kuolemantuottamus ja virantoimitusvelvollisuuden rikkominen)

- **Vahingonkorvausvastuu**

- Työnantajan vastuu vs. työntekijän / virkamiehen / viranhaltijan vastuu aiheutetusta vahingosta

- **Poliittinen vastuu**

- **Moraalinen / eettinen vastuu**

VASTUUT - LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- **PERUSTUSLAKI:**

- 2 § 3 mom:

”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.”

- 118 § 1 mom:

”Virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta.”

- 124 §:

”Julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.”

VASTUUKYSYMYKSET - LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- Rikoslain 40 luvussa säädetään virkarikoksista. Tässä asiayhteydessä keskeisemmät RL 40 luvun pykälät:

- 9 § Virkavelvollisuuden rikkominen:

” Jos **virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan** muulla kuin edellä tässä luvussa tai 11 luvun 9 a §:ssä säädetyllä tavalla **rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa**, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *virkavelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

- 10 § **Tuottamuksellinen** virkavelvollisuuden rikkominen

”Jos virkamies virkaansa toimittaessaan **huolimattomuudesta** muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta* varoitukseen tai sakkoon.”

- Virkamies = viranhaltija

VASTUUKYSYMYKSET - LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- Rikoslaki 40 luku:

- 11 § Määritelmistä:

- ” julkisyhteisön työntekijällä* tarkoitetaan henkilöä, joka on työsopimussuhteessa 1 kohdassa mainittuun julkisyhteisöön (esim. kunta tai hyvinvointialue) tai laitokseen”

- ”julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan:*

- a) sitä, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen, sekä

- b) sitä, jonka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella kuuluu osallistua a kohdassa tarkoitettujen päätöksen valmisteluun tekemällä päätösesitys tai -ehdotus, laatimalla selvitys tai suunnitelma, ottamalla näyte tai suorittamalla tarkastus taikka muulla vastaavalla tavalla”

VASTUUKYSYMYKSET - LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- Rikoslaki 40 luku:

- 12 § Soveltamisalasäännökset:

”Tämän luvun **virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan** myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön ja **julkista valtaa käyttävään henkilöön**.

Tämän luvun 1–3, 5 ja 14 §:ää sovelletaan, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, myös **julkisyhteisön työntekijään**.”

- HUOM, ei sovelleta 9 ja 10 §:iä.

- Kuntalaki

- 87 § 2 mom (Kunnan henkilöstö):

”Tehtävää, jossa käytetään julkista valtaa, hoidetaan virkasuhteessa. Tällaista tehtävää varten perustetaan virka.”

- 88 § viran perustaminen ja lakkauttaminen

”Kun virka, jossa ei käytetä julkista valtaa, tulee avoimeksi, se lakkautetaan.”

VASTUUKYSYMYKSET – JULKINEN VALTA

- Mitä on julkinen valta?

- Julkinen valta on julkisyhteisöjen luonnollisiin ja oikeushenkilöihin kohdistamaa vallankäyttöä.
- Julkinen valta on luonteeltaan yksipuolista.
- Julkista valtaa käytetään määrämuotoisessa päätöksenteossa ja tosiasiallisesti esimerkiksi pakkokeinoilla, joissa kajotaan konkreettisesti henkilökohtaiseen vapauteen.
- Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin.
- Julkista valtaa ovat Suomessa voineet perinteisesti käyttää vain viranomaiset ja viranomaisten nimissä vain laillisesti virkoihin nimetyt virkamiehet. Periaate ei ole aukoton (esim. pysäköinninvalvojat, sopimuspalkokuntalaiset?)
- Rikosoikeudellisen julkisen vallan käsite liittyy keskeisesti virkavastuuseen.
- Virkavastuu koskee viranhaltijoiden ohella myös muita julkista tehtävää hoitavia eli yksilön oikeusasema ei ole riippuvainen siitä, onko jonkin julkisen tehtävän hoitaminen uskottu virkamiehelle vai hoidetaanko sitä virkamieskoneiston ulkopuolella (ks. RL 40 luku 12 §).

VASTUUKYSYMYKSET – JULKINEN VALTA

- Mitä on merkittävä julkinen valta?

- Perustuslain esitöiden ja perustuslakivaliokunnan käytännön perusteella merkittävän julkisen vallan käyttäminenä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin.
- Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Tästäkin kuitenkin poikkeuksia esim. jos voimakeinojen käyttö tapahtuu tarkasti rajatussa tilassa tai tilanteessa ja silloin, kun on kysymys tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua.
- Merkittävä julkisen vallan käyttö pelastustoimessa?

VASTUUKYSYMYKSET - LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- Rikoslaki 47 luku:

- 1 § Työturvallisuusrikos

Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo työturvallisuusmääräyksiä tai

2) aiheuttaa työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan taikka mahdollistaa työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen laiminlyömällä valvoa työturvallisuusmääräysten noudattamista alaisessaan työssä tai jättämällä huolehtimatta taloudellisista, toiminnan järjestämistä koskevista tai muista työsuojelun edellytyksistä,

on tuomittava *työturvallisuusrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rangaistus kuolemantuottamuksesta, vammantuottamuksesta ja vaaran aiheuttamisesta säädetään 21 luvun 8–11 ja 13 §:ssä.

Työturvallisuusrikoksena ei kuitenkaan pidetä yksittäistä työturvallisuusmääräysten rikkomista, joka on työturvallisuuden kannalta vähäinen

- Työturvallisuusrikokseen voi syyllistyä vain työnantaja tai tämän edustaja, ei työntekijä / viranhaltija.
 - Kuka on pelastustoimen tehtävässä kulloinkin työnantaja tai työnantajan edustaja?

VASTUUKYSYMYKSET - LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- Vahingonkorvauslaki:

- 3 luku (Työnantajan ja julkisyhteisön korvausvastuu) 1 §:

- ”Työnantaja (myös esim. valtio ja kunta) on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssä aiheuttaa.”

- 3 luku 2 §:

- ”Julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon.”

- 4 luku (Työntekijän ja virkamiehen korvausvastuu) 1 §:

- ”Vahingosta, jonka työntekijä työssään virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Jos työntekijän viaksi jää vain lievä tuottamus, ei vahingonkorvausta ole tuomittava.”

- em. Koskee myös virkamiestä ja viranhaltijaa

VASTUUKYSYMYKSET - POHDITTAVAA

- Mikä on pelastustoiminnan johtajan vastuu?
- Mikä on tilannepaikan johtajan vastuu?
- Mikä on muun kuin pelastusviranomaisen vastuu tämän johtaessa pelastustoimintaa tai tilannepaikkaa?
- Onko tilannepaikalla oleva viranhaltija aina vastuussa pelastustoiminnasta?
- Käyttääkö rivipalomies pelastustoimessa julkista valtaa? Onko oikeus itsenäisiin ratkaisuihin/päätöksiin vai ovatko ne ennalta määrättyjä ja tilanteessa johtajan delegeoimia?
- Onko työsopimussuhteinen sopimuspalokuntalainen julkisyhteisön työntekijä / julkista valtaa käyttävä henkilö?

VASTUUKYSYMYKSET - KUVITTEELLINEN ESIMERKKI

- Onko seuraavassa esimerkissä osoitettavissa vastuita? Jos on, niin kenellä ja mitä?

”Savusukellustehtävä, jossa sukellusohjeen mukainen minimi on 1+3 savusukelluskelpoista. Paikalla esimies ja kaksi viranhaltijapalomiestä (A ja B), jotka kaikki savusukelluskelpoisia. P3 johtaa etänä. Ei ole tietoa, onko palavassa tilassa ihmisiä. Vahvistuksia on tulossa saatujen tietojen mukaan 10 minuutin sisällä.

P3 määrää esimestä aloittamaan savusukelluksen ja esimies välittää käskyn palomiehille. Savusukellus epäonnistuu ja toinen palomiehistä (B) loukkaantuu vakavasti savusukelluksen aikana tapahtuneen tapaturman johdosta.”

- Mahdolliset vastuut:
 - P3?
 - Esimies?
 - Palomies A?
 - Palomies B?

VASTUUKYSYMYKSET - KUVITTEELLINEN ESIMERKKI

- Onko seuraavassa esimerkissä osoitettavissa vastuita? Jos on, niin kenellä ja mitä?

”Savusukellustehtävä, ei rajattu huoneistopalo eli sukellusohjeen mukainen minimi on 1+3 savusukelluskelpoista. Paikalla esimies ja kolme viranhaltijapalomiestä (A, B ja C), jotka kaikki savusukelluskelpoisia. P3 johtaa etänä. Ei ole tietoa, onko palavassa tilassa ihmisiä. Vahvistuksia on tulossa saatujen tietojen mukaan 10 minuutin sisällä.

P3 delegoi esimiehen johtamaan tilannepaikalla pelastustointia. Esimies aloittaa savusukelluksen palomiehillä A ja B. Savusukellus epäonnistuu, koska B joutuu paniikkiin ja pakenee yksin savusukellustilanteesta. Tulipalo laajenee B:n poistumisen johdosta eksponentiaalisesti.

Palomies A jää sisälle jumiin, jonka johdosta esimies ja palomies C savusukeltavat pelastamaan A:ta ja saavatkin A:n pois palavasta rakennuksesta. Esimiehellä ja C:llä ei ollut tilanteessa varmistuksia. A loukkaantuu tilanteessa lievästi. Rakennus kärsii huomattavia tuhoja, jotka olisivat jatkotutkimusten perusteella olleet vältettävissä nopeilla sammutustoimilla.”

- Mahdolliset vastuut:
 - P3?
 - Esimies?
 - Palomies A?
 - Palomies B?
 - Palomies C?

VASTUUKYSYMYKSET - KUVITTEELLINEN ESIMERKKI

- Onko seuraavassa esimerkissä osoitettavissa vastuita? Jos on, niin kenellä ja mitä?

”Laaja tehdaspalo, paikalla useita yksiköitä. Pelastustoimea johtaa paikan päällä P3. Paikalla myös paljon yleisöä.

P3 käskyttää eristämään alueen siten, että yleisön tulisi siirtyä noin 15 metriä etämmälle nykyisestä paikastaan. Palomies A pyytää yleisöä siirtymään etämmälle. Useimmat tottelevat, mutta selvästi juovuksissa oleva kansalainen J ei tottele vaan ryhtyy haistattelemaan palomiestä ja kertoo, että hänellä on veronmaksajana oikeus oleskella yleisellä kadulla jos hän haluaa.

P3 kuulee J:n haistattelun ja määrää palomies A:n siirtämään J:n kauemmaksi. A tottelee ja siirtää J:n voimakeinoin määrätylle etäisyydelle.”

- Mahdolliset vastuut:
 - P3?
 - Palomies A?

SPAL

SUOMEN PELASTUSALAN AMMATTILAISET